

Agonács Izabella

A kínai egykepolitika

Kína a Föld legnépesebb országa, itt él a világ népességének egyötöde. Emellett a második legjelentősebb a gazdasági élet viszonylataiban, emiatt bizonyos döntései az egész világot befolyásolhatják. Ennek felismerésével rá kell jönnünk, hogy nagyon fontos lenne a nyugati politikai élet szereplői számára, hogy a kínai rendszer és kormányzás átláthatóbb legyen. Kína hagyományosan mezőgazdasági országnak mondható, ami miatt a népesség egyenlőtlen területi eloszlása meghatározó erejű. A népesség 30%-a városokban, míg 70%-a falvakban lakik. Emiatt folyamatos az urbanizáció az országon belül. Az 1970-es évektől ugrásszerűen javult az egészségügyi ellátás az országban, kiépült a védőoltások rendszere, általánossá vált a higiéniai oktatás és viszonylagosan megszűntek az éhínségek. Ez arra ösztönözte az országban élő lakosságot, hogy családalapítási folyamatokba kezdjenek ebben az újonnan kialakult viszonylagos jóléti környezetben, ami ahhoz vezetett, hogy Kínában felütötte fejét a túlnépesedéstől való félelem. Hirtelen megnőtt a gyermekszületések aránya, amiből arra következtettek, hogy ez befolyásolhatja a jelenlegi rendszer fennállásának sikerét. Az állami vezetés szükségesnek látta az egy családra jutó gyermeknemzés szabályozását a népesség túlzásúföldésének elkerülése érdekében. A mindezek következtében bevezetett „egy pár – egy gyermek politika” egy olyan téma kör, melyről még mindig nem alkottak tiszta képet a világban. Véleményem szerint azért, mert európai vagy amerikai szemlélettel közelítjük meg a kérdéskört, ám így soha nem érthetjük meg, egy számunkra teljesen idegennek tűnő kultúra döntéseit, működését. Éppen ezért, az elsőként tisztáznám az egykepolitika fogalmát, eredetét, bevezetésének okait, majd következményeit.

Az egykepolitika fogalma

A fogalom önmagában egy olyan népességszabályozást jelent, melyben a politikai élet szereplői törvényes keretek között megszabják, lekorlátozzák a házaspárok gyermekvállalási lehetőségeinek számát egyre. Már maga a fogalom sem pontos, hiszen vannak kivételek a törvény alól, ami egy kommunista beállítottságú országnál nem számít túlzottan gyakorinak. Számos vidéki faluban vállalhatnak a szülők egynél több gyermeket, illetve a kisebbségek nem tartoznak a törvénykezés hatásköre alá. Az egykepolitika nem csak Kínában volt jelen, de a Kínai Népköztársaság volt az első, aki ezt törvénybe is foglalta, mely által „kötelezően betartandóvá” vált és világ szerte negatív reakciókat váltott ki az emberekből, mely megbélyegezte az országot és ellenszenves képet alakított ki róla.

Eredete

Kína az egykepolitika kialakítását két állításra alapozva tartotta fontosnak és szükségszerűnek. Az 1979-es ideológiai felfogás és adatok szerint, úgy vélték, hogy Kína modernizációs folyamatait egy népességválság tönkre teheti majd és erre csak egyetlen megfelelő válasz létezik, maga az egykepolitika, a népesség számszerű szabályozása, és ha kell, erőszakos módszerekkel történő korlátozása. Természetesen kiderült a későbbiekben, hogy ezek megalapozatlan tények voltak, melyek végül a politika érvényesítésének és erősítésének eszközeiül szolgálták a szóban forgó állami berendezkedést. Az egykepolitika, minden előítéletünk ellenére nem tekinthető teljes mértékben kínai „találmánynak”. Mao Ce-tung idején a népességtudományok hanyatlóban voltak, emiatt az alap ötlet olyan kínai természettudósoktól származik, akik a nyugaton folytatott kutatói munkáik után fellelkesülve áthoztak egy kínai mintára átszabott, kifordított nyugati társadalomtudományt, amely úgy fókuszált a népességprobléma kérdéskörére, hogy az beépíthető legyen a kínai értékrendbe. Mao Ce-tung vegyes érzelmekkel viszonyult a születésszabályozáshoz, ezért ennek kialakítása folyamatos válságban volt. Az 1970-es években bevezetett wanxishao-politika (később - hosszabb - kevesebb) már előkészítette valamilyen szempontból a későbbi egykepolitika megvalósulását. Ennek lényege, a későbbi gyermekvállalásra, a testvérek közötti nagyobb korkülönbségek kialakítására és a kevesebb gyermek nemzésére való ösztönzés volt. Teng Hsziao-ping idején már világossá vált, hogy úgy kell kialakítani a népességszabályozás elveit, hogy az leküzdje a népességproblémákat és felgyorsítsa a négy modernizáció elvének megvalósulását. Innentől már a politika is érdekeltté vált az említett népességszabályozó rendszer kialakításában és megszervezésben. 1973-ban Liu Zheng, Wu Cangping, Lin Fude és Zha Ruichuan megkezdték a projekt kidolgozását marxista elvekre alapozva és a nyugatról behozott információk alapján. Az általuk kidolgozott rendszert a társadalom körében próbálták népszerűsíteni és elfogadhatóbbnak láttatni, de mivel a korszakban még a tabuk közé tartozott népességválság nyílt szóvá tétele, így a népszerűsítésre irányuló kísérletek nem értek el nagyobb sikereket. Az egykepolitika áttörése és lényegi megalkotása, pár évvel később, 1979-ben kezdődött. Kína a végül bevezetett egykeelmélet kidolgozását a Song csoportnak köszönheti. A Song csoport tagjai Song Jian, vezérlés- és irányításméleti szakember, Yu Jingyuan, Li Guangyuan, rendszervezérlő mérnökök és a marxista közgazdász, Tian Xueyuan voltak. Ők számos grafikon és megkérdőjelezhetetlen számadatok segítségével, illetve olyan táblázati összehasonlítások felhasználásával népszerűsítették és érzékeltették ennek a folyamatnak a szükségességét, melyben Kínát szembe állították a nyugati országokkal. Állításait a viszonylag rövid idő alatt rohamosan romló népességi adatokra és az emiatt levő munkahelyhiány problematikájára és foglalkoztatottság hiányára alapozták. Matematikai szempontból közelítették meg a népességszabályozás kérdését. Olyan képet festettek, amely a kínai gyermekszületést „gazdasági mumusként” és a szocialista

rendszer aláásójaként írta le. Módszereik sikerrel jártak, hiszen az egykepolitika 1980-ban egy nyílt levél keretében bevezetésre került:

„Tekintve a jelenlegi 2,2-es átlagos családonkénti gyermekszámot, a kínai népesség húsz éven belül eléri az 1,3 milliárdot, negyven év múlva pedig meg fogja haladni a 1,5 milliárdot... Ez súlyosbítni fogja a négy modernizációs cél elérése előtt álló nehézségeket, és olyan súlyos helyzetet fog eredményezni, amelyben aligha lesz emelhető az emberek életszínvonala... Mi több, a túl gyors népességnövekedés nemcsak az oktatásban és a foglalkoztatásban okoz nehézségeket, hanem túlterheli az energiaforrásokat, a vizeket, az erdőket és az egyéb természeti erőforrásokat, súlyosítja a környezetszennyezést, továbbá egyértelműen rontja a termelési feltételeket és az életkörülményeket, amelyeken nagyon nehéz lesz javítani.” (Központ Bizottság nyílt levele)

Az egyke-politika bevezetésének okai

Mint fentebb említettem, az egykepolitika bevezetésének okai szorosan összefüggnek a munkanélküliségi ráta növekedésével, munkahelyek hiányával, a nagyszámú születési aránnyal és az egy térségben élő emberek számának nagyságával. Emellett a gazdaság fellendítésében a korlátozás fontos szerepet játszott, illetve beleillett a politikai tervrendszer eszményképébe.

A születésszabályozás következményei

Számos igen jelentős, napjainkra kialakult problémáért az egykepolitika bevezetése tehető felelőssé, hiszen az „egy pár-egy gyermek” rendszer annyira eredményesnek bizonyult, hogy nem csak a populáció növekedését állította meg, de drasztikusan vissza is fordította azt. Az első és egyik legfontosabb probléma a népesség tragikusan gyors elöregedése. Ez munkaerő szempontjából nézve kellemetlen tényező, hiszen kevés a fiatal, étellel teli munkaerő a piacon, ezáltal nem lesz aki fenntartsa az államot, illetve a család fenntartása is kétséges lesz. Ebből az állításból következik, szinte szorosan összefüggően a második probléma, a „4-2-1” probléma. Ez annyit jelent, hogy mivel egy gyermek megengedett a házaspárok számára, így annak az egy gyermeknek kell eltartania a két idősebb szülőt és a négy még idősebb nagyszülőt az ősi tradicionális szokások szerint. Kínában kevesen részesülnek nyugdíj ellátásban, tehát a teljes anyagi teher a család egy gyermekére hárul. Mivel tradicionális kötelességnek tekintik az ott élő fiatal felnőttek az idősebbek eltartását, így ennek teljesítése érdekében bármilyen munkát elvállalnak és bármeddig, akár a végső tűrés-kimerültségi határuk feszegetéséig is elmennek. Ez több okból is rossz lehet a társadalomra nézve. Véleményem szerint, ez korai elhalálozáshoz vezet, amely a társadalom szempontjából csak erősítené ezt a mostanra kialakult öregedő korfát. Emellett, mivel egyre kevesebb fiatal tartja el az egyre több öreget, a társadalombiztosítási rendszer hanyatlása is lassacskán megkezdődik. A korosztályok közötti egyensúly felborulásával együtt jár a nemek egyenlőtlensége is. Erre ráerősít, hogy

Kínában a fiúgyermeket többre becsülik, hiszen ők viszik tovább a család nevét és segítik az erősebbik nem családját, melyben a tradicionális modell szerint feleség is segítőként funkcionál, mely által a lány saját családjá körön kívül marad. Ez ahhoz vezetett, hogy manapság már a férfiak nem találnak megfelelő párt maguk számára, mert annyival több az így kialakult társadalomban élő férfiak száma, mint a nőké. Ez a helyzet ugyancsak a népesség további csökkenéséhez fog vezetni hosszabb távon. A pár nélkül maradt, 33 év fölötti férfiakra a kreatív kínai társadalom a „shengnan” kifejezést ragasztotta, amely „hátrahagyott férfi” jelentéssel bír. A pártalanság krízis helyzetének kialakulásával együtt jár, hogy egyrészt Kína nem rendelkezik elég házasulandó nővel, másrészt ezekben a hölgyekben kialakult egyfajta szelektációs nézőpont, ami alapján bizonyos normákhoz mérten választják ki a párjukat. Az ilyen szelektáló, 29 év feletti hölgyek a „shengnü” elnevezést viselik. Gyakorta maradnak inkább egyedül, ha nem találnak az elvárásainak megfelelő kérést. Mivel elég sok férfi pár nélkül éli le az életét, emiatt elkezdődött a prostitúció felvirágzása a térségben, az illegális nőkereskedelem veszélye is megnőtt, nem is beszélve arról, hogy a kínai férfiak leginkább a külföldi feleségek felé kezdtek orientálódni. A nők esetében nem is a pár találás a kritikus pont, hanem a gyermekek számát korlátozó törvény. A kezdeti stádiumokban az egészségügy nem volt felkészülve erre a témérdek abortuszműtétre, illetve a társadalom sem a szexuális együttléttel járó védekezésre, tekintve, hogy a szex Kínában tabu téma volt. Ennek tudható be, hogy Kínában a politika bevezetése óta több, mint 400 millióra nőtt a meg nem született gyermekek száma. Sok nő folyamodik manapság már mesterséges megtermékenyítéshez, vagy az álférjek használatához, akiknek segítségével a család több gyermekkel is békében élhet, hiszen nem a hivatalos férjétől származnak. A törvény az újrarahasodással is megkerülhető. Ezzel az a probléma, hogy habár ebben a formában törvényesek ezek a módszerek, de káros hatással vannak a társadalmi és szociális normák fejlődésre, illetve bizonyos esetekben a kormány a pénzbírságon felül fizikai módszerekhez is folyamodik, hogy kikényszerítse a törvény betartását, ami nem csak szintén rossz hatással lesz a világ szempontjából kialakított Kína képre, hanem az egyén szociális képét is roncsolhatja. A Kínán kívüli külvilág és lakosság nagyobb része már egyre többször hangot ad az országon belüli társadalmi elégedetlenségnek. A kialakult belső problémák mellett Kínának szembe kellett néznie azzal, hogy a sajtó olyan ügyet hozott nyilvánosságra, amely elég erőteljes nemzetközi visszajelzést és kritikát kapott a többi ország tagjai és vezetői részéről. Innen észrevehető, hogy a kínai társadalom tagjai kiutat keresnek ebből a válsághelyzetből. A híresebb ügyek közé sorolható szerintem, hogy a Kínában hősnek tartott, 88 éves hölgy, Lou Xiaoying, élete során több, mint 30 gyermek életét mentette meg. Az idős néni nem volt képes a kukába dobott, „feleslegesnek számító” gyermekeket ott hagyni, ezért önmaga négy gyermeket nevelt fel közülük sajátjaként, a többieket pedig biztos helyre juttatta különböző egyéb családokhoz. Említésre méltó a világhírű filmrendező Zhang Yimou esete is, aki nyilvánosan bocsánatot kért

a kormányzástól, hogy megszegte az egykepolitika szabályait és három gyermeket nevelt fel feleségével. A bejelentését azért kellett nyilvánosan is megtennie, mert a kormány apasági vizsgálatot rendelt el, arra a feltételezésre alapozva, hogy a rendező hét gyermek édesapja. Az ügy természetesen nagy botrányt váltott ki, hiszen Zhang nevéhez fűződik például a Pekingi olimpia megnyitója is. Ha egy ilyen nagynevű ember megteheti, hogy büntetlenül nem tartja be a törvényt, akkor valószínűleg a rendszerben számos hiba megmutatkozhat, emellett ez az ügy olyan érzetet keltett az emberekben, hogy a pénzzel rendelkező egyének kivételt jelentenek a törvénykezés alól, némi honorárium ellenében. Személy szerint úgy látom, hogy nincs ezzel probléma, csak ezzel a lépéssel Kína világossá tette az emberek számára az ott kialakult korrupció mértékét, ami nyilvánvalóan kétségbe ejtette a kormányzás tagjait.

Az egykepolitika enyhítésére tett társadalmi kísérletek

Az emberek felháborodásából és az egykepolitika következtében kialakult, fentebb említett társadalmi problémák következtében számos kísérlet volt a családi létszámkorlátozás enyhítésére. Igazság szerint, az egykepolitika alól mindig is voltak kivételek. Kezdetektől fogva lehetőséget adott a kormány a több gyermek vállalására a nemzetiségiek és azon vidékiek számára, akiknek az elsőszülött gyermekük lány. Tehát a politika valamilyen szinten megkerülhető volt. Emellett, egyre többen lazítanak a több, mint 30 éves modellen. Először megadták a második gyermek lehetőségét azoknak a családoknak, ahol mind a két szülő egyke volt, majd a későbbiekben ezek az elvárások is lefokozódtak arra a szintre, hogy olyan család is részesülhet ilyesfajta engedményben, amelyben legalább az egyik szülő egyke. Tehát már az a pár is vállalhat több gyermeket, ahol akár a házastársak egyik tagja egyke gyermekként született. Ezzel nyilvánvalóan a társadalom öregedésének megállítása a cél és a felelősebb nemzet kinevelése sem utolsó ezen a listán. Kutatásokkal kimutatták, hogy az egykepolitika hatása erre is kiterjedt, hiszen egy gyermek esetében az összes figyelem a gyermekre irányul („kis császár szindróma”), természetesen a terhek mellett. Az említett enyhítések segítségével csaknem 20 ezer házaspár kapott engedélyt a második gyermek vállalására. 21 249 kérvény érkezett ez ügyben és közülük 19 363-at jóvá is hagyott a vezetés. Két konkrét tartományról írt a sajtó elég sokat az engedélyezések ügyében. Az egyik a dél-kínai Kuangtung tartomány, amelyben a legutolsó enyhítés feltételek nélkül került bevezetésre, a másik pedig a délnyugat-kínai Csungking városa, ahol ugyan feltételekkel, de szintén bevezették az enyhítést. A feltételek közé tartozott például, hogy az első és a második gyermek születése között legalább három évnek el kell telnie, amennyiben az anya 28 évesnél fiatalabb. Kuantung tartomány esetében körülbelül 150 ezer családot érintett a politika enyhítése, melynek 70%-a kihasználja majd ezt a fajta lehetőséget.

Összegzés

Összegezve az olvasottakat és látottakat, sokat hallani az egykepolitika borulásáról, megszüntetéséről illetve annak csődjéről a napi sajtóban, tanulmányokban. Ennek ellenére se jónak, se kifejezetten rossznak nem mondható az egykerendszer. Drasztikus megoldás, de célszerű is volt egyben, mert Kína már lehet, hogy lassan kinőné a saját térségét, ha a történelem másként alakul. Magát a törvényt, annak betartatását és hogy beleszól a magánszférába is az állam, a demokratikus jogokkal teljes mértékben szembemenőnek tartom, de kínai rendszerben nem gondolnám felháborító lépésnek. Az adatokra és az enyhítésekre alapozva a kormányzás, a kommunista államokra nem jellemzően, végül felismerte a nagy gonddal kialakított, 35 éves politika hibáit és megkezdte az enyhítések törvénybe iktatásával a probléma orvoslását. Mindezek ellenére nem várható Kínától egy hirtelen népességrobbanás vagy gyarapodás az újonnan születő gyermekek hatására, de talán az öregedő korfa problémája kiküszöbölhető lesz ezen engedmények árán.

Felhasznált irodalom, források:

1. Susan Greenhalgh - Tudomány, modernitás és a kínai egykepolitika megalkotása
2. http://kommentar.info.hu/iras/2012_1/demografiai_folyamatok_kinaban
3. http://www.hetek.hu/hatter/201311/a_fotitkar_60_pontja
4. <http://szecsuan.blog.hu/2013/12/05/egykepolitika>
5. <http://www.koloknet.hu/hirek/a-csaladtervezesi-kina-szindroma-borul-az-egykepolitika/>
6. <http://www.mon.hu/az-egykepolitika-kovetkezteben-mind-tobb-ferfi-maradtars-nelkul-kinaban/2598040>
7. <http://www.mon.hu/az-egykepolitika-modositasi-vizsgaljak-kinaban/2330476>
8. <http://www.erdekesvilag.hu/20-ezer-hazaspar-vallalhat-masodik-gyereket-kinaban/>
9. <http://www.asiainfo.hu/statikus.php?orszag=&mid=550>